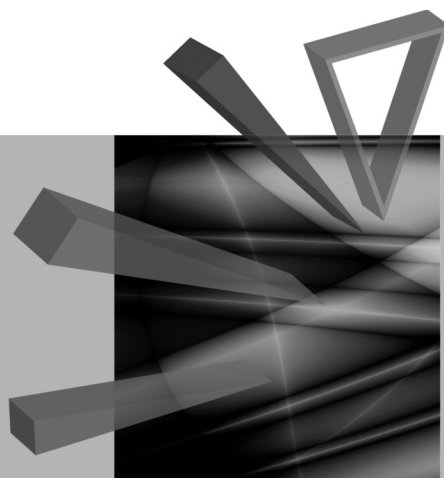

PRACE NAUKOWE
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
RESEARCH PAPERS
of Wrocław University of Economics

245

Ekonomia

pod redakcją
Jerzego Sokołowskiego
Magdaleny Rękas
Grażyny Węgrzyn

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2012

Recenzenci: Tomasz Bernat, Waclaw Jarmołowicz, Elżbieta Kryńska,
Andrzej Miszczuk, Marzanna Poniatowicz, Stanisław Swadźba,
Grażyna Wolska, Urszula Zagóra-Jonszta

Redakcja wydawnicza: Barbara Majewska, Dorota Pitulec

Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz

Korekta: Barbara Cibis

Łamanie: Małgorzata Czupryńska

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna na stronie www.ibuk.pl

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne w międzynarodowej bazie danych
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities <http://cejsh.icm.edu.pl>
oraz w The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2012

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-205-5

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	11
Kamil Augustyn, Kazimierz W. Krupa: Ocena stanu kapitału intelektualnego przedsiębiorstw Podkarpacia na podstawie wyników badań empirycznych.....	13
Jan Borowiec: Wahania cykliczne a zmiany realnego efektywnego kursu walutowego w strefie euro.....	23
Katarzyna Czech: Ewolucja realizacji zrównoważonego rozwoju w Polsce	34
Karolina Drela: Utrata pracy w XXI wieku.....	44
Malgorzata Gajda-Kantorowska: Kontrowersje wokół metod pomiaru stabilności wzrostu gospodarczego.....	55
Malgorzata Gasz: Działania stabilizujące gospodarkę Unii Europejskiej w warunkach kryzysu finansów publicznych.....	65
Łukasz Goczek: Porównanie skuteczności polityki fiskalnej i monetarnej na panelowej próbie wektorowo-autoregresyjnej.....	77
Alina Gorczyńska, Danuta Sz wajca: Dekoniunktura gospodarcza a restrukturyzacja naprawcza przedsiębiorstwa.....	88
Beata Guziejewska: Kredyty zagrożone i rezerwy celowe na tle ogólnej sytuacji w sektorze bankowym w latach 2008-2010.....	98
Anna Horodecka: Rola prądów filozoficznych w kształtowaniu metodologii nauk ekonomicznych.....	110
Robert Huterski: Wybrane aspekty quasi-fiskalnej działalności Systemu Rezerwy Federalnej Stanów Zjednoczonych.....	120
Marcin Idzik: Zastosowanie gradacyjnego modelu w analizie zaufania do banków i innych instytucji finansowych w Polsce.....	129
Michał Jurek: Koncepcje monetarne D.H. Robertsona i ich wykorzystanie do analizy ilościowej i dochodowej teorii pieniądza.....	139
Tomasz Kacprzak: Bezpieczeństwo pracy a bezpieczeństwo zatrudnienia w Polsce w kontekście <i>flexicurity</i>	148
Marcin Kalinowski: Krytyka korporatywizmu z perspektywy nowej ekonomii politycznej.....	160
Dariusz Kielczewski: Koncepcja ekonomii zrównoważonego rozwoju.....	170
Ilona Kijek, Marta Pszczółkowska: Taksonomiczne ujęcie sytuacji makroekonomicznej państw Unii Europejskiej w latach 2001, 2005 I 2009.....	179
Aldona Klimkiewicz: Konsekwencje podwyższenia wieku emerytalnego kobiet dla rynku pracy.....	191

Ryszard Kowalski: Liberalne państwo dobrobytu wobec najsłabszych grup społecznych.....	201
Sylwester Kozak: Rola banków w dystrybucji produktów ubezpieczeniowych w Polsce w latach 2002-2010.....	210
Sylwester Kozak: Zmiany w strukturze kredytów dla sektora niefinansowego w Polsce w latach 2001-2010	222
Jakub Kraciuk: Wpływ światowego kryzysu finansowego z 2008 roku na gospodarkę Niemiec	233
Mirosław Krajewski: Kapitał ludzki w procesie zarządzania wartością przedsiębiorstwa	243
Barbara Kryk: Szanse i zagrożenia zatrudnienia nosicieli wirusa HIV w opinii studentów.....	253
Iwa Kuchciak: Crowdsourcing w kreowaniu wartości przedsiębiorstwa bankowego.....	263
Robert Kurek: Asymetria informacji na rynku ubezpieczeniowym	272
Katarzyna Kuźniar-Żyłka: Media jako uczestnik procesu informacyjnego w warunkach gospodarki opartej na wiedzy.....	283
Joanna Latuszek: Globalizacja a nierówności między państwami.....	293
Renata Lisowska, Dorota Starzyńska: Działalność innowacyjna polskich przedsiębiorstw przemysłowych na przykładzie województwa łódzkiego	303
Józef Łobocki: Sektor finansowy a kapitał społeczny.....	314
Łukasz Menart: Kluczowe obszary działań menedżera klastra.....	324
Aneta Mikula: Poziom ubóstwa i deprywacji materialnej dzieci w krajach Unii Europejskiej	336
Michał Moszyński: Idee ładu gospodarczego w procesie transformacji systemowej byłej NRD – oczekiwania a rzeczywistość.....	347
Arnold Pabian: Zrównoważona produkcja w gospodarce przyszłości. Perspektywy i bariery rozwoju	357
Wiesław Pasewicz, Artur Wilczyński, Michał Świtlyk: Efektywność państwowych wyższych szkół zawodowych w latach 2004-2010	367
Iwona Pawlas: Społeczno-ekonomiczny rozwój krajów Unii Europejskiej w świetle badań taksonomicznych.....	377
Renata Pęciak: Działania Jeana-Baptiste’a Saya na rzecz instytucjonalizacji nauki ekonomii	386
Elżbieta Pohulak-Żołędowska: Innowacyjność w dobie postindustrialnej....	396
Adriana Politałaj: Efektywność centrów integracji społecznej w zakresie przeciwdziałania długotrwałemu bezrobociu	407
Magdalena Rękas: Ulgi prorodzinne jako element polityki rodzinnej w wybranych krajach Unii Europejskiej	418
Wioleta Samitowska: Ekonomia społeczna wobec wyzwań rynku pracy	432
Anna Skórska: Zmiany sytuacji na polskim rynku pracy jako konsekwencja kryzysu gospodarczo-finansowego.....	443

Grzegorz Sobiecki: Pieniądz doskonały.....	453
Małgorzata Solarz: Wady i zalety mikropożyczek jako narzędzia inkluzji finansowej sprzyjającego wzrostowi dobrobytu	463
Robert Stanisławski: Potrzeby w zakresie rozwoju innowacyjnego małych i średnich przedsiębiorstw nieinnowacyjnych (w świetle badań własnych)	474
Bogusław Stankiewicz: Makroekonomiczny model turystyki medycznej w Polsce – podstawowe uwarunkowania badań	486
Dariusz Eligiusz Staszczak: Znaczenie globalnego kryzysu finansowo-gospodarczego dla zmian światowego systemu ekonomiczno-politycznego.	497
Feliks Marek Stawarczyk: Kryzys na przykładzie Argentyny a ekonomiczne problemy Grecji	507
Stanisław Swadźba: System gospodarczy Polski i Republiki Czeskiej. Analiza porównawcza.....	517
Maciej Szczepankiewicz: Badanie potencjału innowacyjnego studentów	527
Maciej Szumlański: Wzrost kapitału ludzkiego w Unii Europejskiej	537
Sylwia Talar: Crowdsourcing jako efektywna forma współpracy.....	548
Jacek Tomkiewicz: Strefa euro wobec kryzysu finansowego	558
Magdalena Tusińska: Czy wzrost gospodarek krajów Unii Europejskiej jest inteligentny?	568
Monika Utzig: Zadłużenie gospodarstw domowych w monetarnych instytucjach finansowych.....	579
Monika Walicka: Podatkowe uwarunkowania konkurencyjności małych przedsiębiorstw	590
Grzegorz Wałęga: Społeczno-ekonomiczne determinanty zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce.....	600
Grażyna Węgrzyn: Uwarunkowania ekonomiczne innowacji w sektorze usług.....	611
Anna Wildowicz-Giegiel: Uwarunkowania kreacji kapitału intelektualnego w polskich przedsiębiorstwach	622
Sylwia Wiśniewska: Budowa współpracy nauki z gospodarką wyzwaniem dla polityki innowacyjnej państwa	633
Renata Wojciechowska: Problem metody badawczej w ekonomii	643
Jarosław Wojciechowski: Wpływ zaburzenia preferencji czasowej na wysokość bezrobocia równowagi na przykładzie Polski	652
Alfreda Zachorowska, Agnieszka Tylec: Efektywność kosztowa aktywnych programów rynku pracy w województwie śląskim w latach 2005-2010 ...	663
Urszula Zagóra-Jonszta: Sektor bankowy w drugiej Rzeczypospolitej	674
Małgorzata Zielenkiewicz: Stopień regulacji publicznej a poziom życia	685
Mariusz Zieliński: Polityka fiskalna a kryzys gospodarczy w wybranych krajach Unii Europejskiej	695

Summaries

Kamil Augustyn, Kazimierz W. Krupa: Assessment of intellectual capital level in enterprises of Podkarpackie Voivodeship based on empirical research results.....	22
Jan Borowiec: Cyclical fluctuations and changes in real effective exchange rate in the euro zone	33
Katarzyna Czech: Evolution of the implementation of sustainable development in Poland	42
Karolina Drela: Job loss in the 21st century	54
Malgorzata Gajda-Kantorowska: Controversy over the methods of measurement of economic growth sustainability	64
Malgorzata Gasz: Performance management stabilizing European Union in an economic public finance crisis.....	76
Lukasz Goczek: Comparison of the effectiveness of fiscal and monetary policy in a panel vector autoregressive model.....	87
Alina Gorczyńska, Danuta Sz wajca: Economic downturns and repair restructuring of a company	97
Beata Guziejewska: Non-performing loans and dedicated reserves against the general state of banking sector in Poland in 2008-2010.....	109
Anna Horodecka: The influence of philosophical schools on the methodology of economics.....	119
Robert Huterski: Selected aspects of quasi-fiscal activities of the Federal Reserve System of the United States.....	128
Marcin Idzik: The use of a gradation model in the analysis of trust in banks and other financial institutions in Poland.....	138
Michał Jurek: Monetary concepts of D.H. Robertson and their use for the analysis of the quantity and income theory of money	147
Tomasz Kacprzak: Job security and employment security in Poland within the context of flexicurity.....	159
Marcin Kalinowski: The criticism of corporatism from the new political economy perspective	169
Dariusz Kielczewski: Conception of the economics of sustainable development	178
Ilona Kijek, Marta Pszczółkowska: A taxonomic view of the European Union states macroeconomic situation in 2001, 2005 and 2009	190
Aldona Klimkiewicz: Consequences of the increase of women's retirement age for the labour market.....	200
Ryszard Kowalski: Liberal welfare state and the most vulnerable social groups	209
Sylwester Kozak: The role of banks in the insurance products distribution in Poland between 2002 and 2010	221

Sylwester Kozak: Changes in the structure of loans to the nonfinancial sector in Poland in 2001-2010.....	232
Jakub Kraciuk: The influence of the world financial crisis of 2008 on the economy of Germany	242
Mirosław Krajewski: Human capital in the process of management of the company's value	252
Barbara Kryk: Chances and threats of employment for carriers of HIV in students' opinion.....	262
Iwa Kuchciak: Crowdsourcing in the creation of banking company value	271
Robert Kurek: Information asymmetry on the insurance market.....	282
Katarzyna Kuźniar-Żyłka: Media as a participant of information process in terms of the knowledge-based economy.....	292
Joanna Latuszek: Globalization and inequality between states	302
Renata Lisowska, Dorota Starzyńska: Innovation activity of Polish manufacturing enterprises based on the example of Łódź Voivodeship.....	313
Józef Łobocki: Financial sector and social capital	323
Łukasz Menart: Key areas for cluster manager's activities.....	335
Aneta Mikula: Level of poverty and material deprivation of children in the European Union countries	346
Michał Moszyński: Ideas of economic order in the process of economic transformation of the former GDR – expectations and reality	356
Arnold Pabian: Sustainable production in the economy of future, perspectives and barriers of development	366
Wiesław Pasewicz, Artur Wilczyński, Michał Świtłyk: Efficiency analysis of state higher vocational schools in 2004-2010	376
Iwona Pawlas: Socio-economic development of European Union economies in the light of taxonomic analysis.....	385
Renata Pęciak: Jean-Baptiste Say's actions for institutionalisation of economics.....	395
Elżbieta Pohulak-Żołędowska: Innovation in post-industrial era.....	406
Adriana Politaj: Effectiveness of centres of social integration in scope of counteraction of long-term unemployment	417
Magdalena Rękas: Family taxation as an instrument of family policies in selected EU countries	431
Wioleta Samitowska: Social economy towards labour market challenges.....	442
Anna Skórska: The changes on Polish labour market as a result of the economic and financial crisis	452
Grzegorz Sobiecki: The perfect currency	462
Małgorzata Solarz: Advantages and disadvantages of micro-loans as the tool of financial inclusion enhancing wealth growth.....	473
Robert Stanisławski: The needs of SMS sector (no-innovative enterprises) for the innovative development (in the lights of own research)	485

Bogusław Stankiewicz: Macroeconomic model of medical tourism in Poland – basic conditions of research.....	496
Dariusz Eligiusz Staszczak: Importance of the global financial-economic crisis for the world economic-political system changes	506
Feliks Marek Stawarczyk: Crisis on the example of Argentina and the economic problems in Greece	516
Stanisław Swadźba: Economic system of Poland and the Czech Republic. Comparative analysis.....	526
Maciej Szczepankiewicz: Research of student's innovative potential.....	536
Maciej Szumlański: Human capital growth in the European Union.....	547
Sylvia Talar: Crowdsourcing as an effective model of cooperation.....	557
Jacek Tomkiewicz: Euro-zone and the financial crisis	567
Magdalena Tusińska: Is economic growth of the European Union countries smart?.....	578
Monika Utzig: Liabilities of households in monetary financial institutions ...	589
Monika Walicka: Tax impact on competitiveness of small enterprises	599
Grzegorz Wałęga: Socio-economic determinants of household debt in Poland	610
Grażyna Węgrzyn: Economic determinants of innovation in the service sector	621
Anna Wildowicz-Giegiel: Conditions of intellectual capital creation in Polish enterprises	632
Sylvia Wiśniewska: Building cooperation between science and business as a challenge for innovation policy of state.....	642
Renata Wojciechowska: Problem of research method in economy.....	651
Jarosław Wojciechowski: Impact of time preferences disturbance on the level of balance unemployment, based on the example of Poland.....	662
Alfreda Zachorowska, Agnieszka Tylec: Cost efficiency of active labour market programmes in Silesian Voivodeship in 2005-2010	673
Urszula Zagóra-Jonszta: Banking sector in the Second Republic of Poland	684
Małgorzata Zielenkiewicz: The degree of public regulation and the standard of living.....	694
Mariusz Zieliński: Fiscal policy and economic crisis in selected European Union countries.....	704

Józef Łobocki

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

SEKTOR FINANSOWY A KAPITAŁ SPOŁECZNY

Streszczenie: Wzrost zainteresowania kapitałem społecznym wiąże się ze zrozumieniem istoty jego znaczenia w społeczeństwie i gospodarce. Jednocześnie brak precyzyjnej definicji uniemożliwia ocenę wielkości zasobu i dynamiki zmian kapitału społecznego. Natomiast poza dyskusją pozostaje fakt marnotrawienia tego rzadkiego zasobu przez sektor finansowy. Instytucje zaufania publicznego, które bazują na zaufaniu, w ostatnich kilkudziesięcioleciach poprzez nieograniczoną zachłanność niszczą zasoby tego kapitału.

Słowa kluczowe: kapitał społeczny, zaufanie, relacje, banki.

1. Wstęp

W ostatnich trzech dekadach w naukach społecznych terminem, któremu poświęcono najwięcej uwagi był bez wątpienia kapitał społeczny. Po wiedzy technologicznej i kapitale ludzkim, kapitał społeczny stał się kolejnym czynnikiem uzupełniającym znaczenie klasycznych czynników rozwoju społeczno-ekonomicznego. Odmienność kapitału społecznego od pozostałych czynników, mających charakter przede wszystkim ilościowy, polega na tym, że ma on charakter jakościowy, jest więc trudno mierzalny. Problemy z pomiarem kapitału społecznego przy jego jednocześnie produktywnym charakterze są przyczyną trudności w skonstruowaniu zwartej teorii tego czynnika. A fakt, że kapitał społeczny został zidentyfikowany przez socjologów i politologów, pomimo przypisania mu ekonomicznych znamion (aktywa, zasób, majątek), utrudnia dodatkowo zrozumienie właśnie jego ekonomicznego znaczenia.

Badacze kapitału społecznego, akcentując korzystny wpływ na społeczeństwo i gospodarkę, podnoszą jednak często, że w pewnych sytuacjach jego zasób może mieć negatywny wpływ na rozwój. Używa się określeń kapitał niekorzystny, negatywny, a nawet ujemny. Jednocześnie kapitał społeczny przez tych samych autorów, tak jak inne rodzaje kapitałów (finansowy, rzeczowy, ludzki), jest określany jako zasób, aktywa, majątek. Łatwo więc zauważyć sprzeczność między używanymi dla kapitału społecznego określeniami a rzekomo niekorzystnym, negatywnym, a nawet ujemnym jego charakterem (w pewnych sytuacjach). Zarówno zasób, aktywa, jak i majątek nie mogą mieć negatywnego wpływu, mogą być tylko w niewłaści-

wym celu użyte. Każdy przedmiot może zostać użyty w niewłaściwy sposób i to bez różnicy, czy występuje w nadmiarze, czy w niedomiarze. Podstawowym celem tego artykułu, poza zagadnieniami definicji kapitału społecznego, które nie ułatwiają jego zrozumienia i identyfikacji, jest problem trwonienia tak ważnego czynnika rozwoju przez instytucje, których funkcjonowanie zasada się na zaufaniu i innych wartościach składających się na kapitał społeczny. Banki i inne instytucje sektora finansowego, określane jako instytucje zaufania publicznego, w ostatnich kilkudziesięciu latach zamiast przyczyniać się do pomnażania, doprowadziły do zmniejszenia poziomu kapitału społecznego.

2. Próba definicji kapitału społecznego

Zrozumienia istoty kapitału społecznego nie ułatwiają jego definicje konstruowane przez odkrywców i popularyzatorów. W literaturze pojęcie kapitału społecznego zostało spopularyzowane szczególnie przez R. Putnama i F. Fukuyamę. Obaj autorzy pojmują kapitał społeczny jako wartość kulturową. Autor *Demokracji w działaniu* mówi, że kapitał społeczny „[...] odnosi się do takich cech organizacji społeczeństwa, jak zaufanie, normy i powiązania, które mogą zwiększyć sprawność społeczeństwa, ułatwiając skoordynowane działania”¹. W dalszej części swojej definicji autor powołuje się na J. Colemana w celu podkreślenia, że „[...] kapitał społeczny jest produktywny, umożliwia bowiem osiągnięcie celów, których nie dałoby się osiągnąć, gdyby go zabrakło”².

F. Fukuyama, mimo że wychodzi z tej samej perspektywy kulturowej co R. Putnam, to jednak całkiem inaczej definiuje kapitał społeczny. Według niego „Kapitał społeczny jest zdolnością wynikającą z rozpowszechnienia zaufania w obrębie społeczeństwa lub jego części. Kapitał ten może być cechą najmniejszej i najbardziej podstawowej grupy społecznej, jaką jest rodzina, można go także rozpatrywać w skali całego narodu lub w obrębie wszystkich grup pośrednich. Kapitał społeczny różni się od innych form kapitału ludzkiego tym, że jest tworzony i przekazywany za pośrednictwem mechanizmów kulturowych: religii, tradycji, historycznego nawyku”³.

Według definicji J. Colemana, autora terminu, „Kapitał społeczny jest ważnym dla jednostek zasobem, ma znaczący wpływ na ich zdolność działania i na postrzeganą jakość życia. Jednakże bardzo wiele spośród korzyści, które powstają dzięki kapitałowi społecznemu, przypada wcale nie tym, którzy zainicjowali działania prowadzące do zwiększenia kapitału społecznego, lecz innym osobom, dlatego też nie

---

¹ R. Putnam, *Demokracja w działaniu*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 1995, s. 258.

² J. Coleman, *Fundations of Social Theory*, Harvard University Press, s. 302, za: R. Putnam wyd. cyt., s. 258.

³ F. Fukuyama, *Zaufanie: Kapitał społeczny a droga do dobrobytu*, PWN, Warszawa 1997, s. 39.

ma mowy o tym, aby zwiększenie puli kapitału społecznego mogło być interesem jednostkowym. Oznacza to, że w przypadku większości form kapitału społecznego ich wytwarzanie (bądź niszczenie) jest produktem ubocznym innych działań. Bardzo wiele zasobów kapitału społecznego pojawia się lub zanika niezależnie od dobrej czy złej woli jakiegokolwiek działającej jednostki. Dlatego też ta postać kapitału jest tak słabo rozpoznana i tak trudno uchwytna w badaniach społecznych⁷⁴.

Kapitał społeczny można zdefiniować jako nagromadzone w długim okresie korzystne efekty zewnętrzne interakcji społecznych i ekonomicznych. Zinternalizowane przez społeczności stają się ich zasobem, a użyte z innymi zasobami wywołują efekt synergii. Takie ujęcie akcentuje zarówno sposób powstawania kapitału społecznego, jak i jego produktywny charakter. Przesądza, że kapitał społeczny w swojej masie nie jest wytworem celowej działalności inwestycyjnej (aczkolwiek nie wyklucza takich pojedynczych działań), a powstaje głównie jako pozytywny efekt zewnętrzny powtarzających się działalności społecznych i ekonomicznych. Podkreślenie, że tworzy się on zarówno podczas kontaktów społecznych, jak i ekonomicznych, przypomina nie zauważane zazwyczaj przez socjologów te drugie. Nietrudno zauważyć, że w codziennym funkcjonowaniu społeczeństwa liczebność kontaktów związanych z wymianą ekwiwalentną zdecydowanie przewyższa liczebność kontaktów społecznych. Interakcje ekonomiczne mają charakter wielokrotnie powtarzających się, w ich wyniku powstają efekty zewnętrzne w postaci zaufania, norm współpracy i budowy sieci ułatwiających współdziałanie. Instytucje prawne normujące interakcje między ludźmi i państwo ze swoimi sankcjami stanowią warunki do szybszego gromadzenia się kapitału społecznego. Nie pełnią one jednak funkcji sprawczej, lecz jedynie stymulującą. Państwo i prawo stanowią infrastrukturę ułatwiającą i przyspieszającą gromadzenie kapitału społecznego.

Dysponenci kapitału społecznego dzięki jego zasobom podejmują działania polegające na komplementarnym i/lub substytucyjnym użyciu wraz z innymi zasobami co korzystnie wpływa na efektywność ich działań. Kapitał społeczny w tym przypadku przyczynia się do zwiększenia efektywności pozostałych zasobów. Można natomiast powiedzieć, że dysponenci inwestują w określone projekty, oprócz innych zasobów, również kapitał społeczny. Kapitał społeczny nie jest produktem działalności inwestycyjnej, ale jako zasób użyty z innymi może być inwestowany, a więc zawsze istnieje ryzyko jego utraty. O efektywności zastosowania kapitału społecznego decyduje cel, w jakim jest wykorzystywany, i relacja, w jakiej pozostaje z innymi rodzajami kapitału.

Laureat nagrody Nobla K.J. Arrow w pracy *The Limits of Organization* stwierdza wprost: „Obecnie zaufanie ma bardzo wymierną wartość pragmatyczną. Zaufanie to środek zmniejszający tarcie wewnątrz systemu społecznego. Jest to niezwykle

---

⁷⁴ J.S. Coleman wyd. cyt., s. 317-318, za: C. Trutkowski, S. Mandes, *Kapitał społeczny w małych miastach*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2005, s. 57.

wydajny instrument; możliwość polegania na słowie partnera w interesach pozwala oszczędzić wielu problemów”⁵.

3. Zaufanie w finansach

Banki są postrzegane jako instytucje zaufania publicznego. Nie wynika to co prawda *expressis verbis* z zapisów prawa, ale tak są traktowane przez doktrynę prawną. W świadomości społecznej banki są również instytucjami pod specjalnym nadzorem państwa, którym system prawny wyznacza ramy działania w sposób znacznie bardziej szczegółowy niż innym podmiotom gospodarczym. Z kategorią zaufania publicznego powinny się łączyć raczej podwyższone wymagania co do profesjonalizmu działania i surowsza odpowiedzialność podmiotu zaufania publicznego, zwłaszcza że banki są wyposażone w duże przywileje⁶.

Obowiązkiem państwa jest tworzenie mechanizmów ochronnych, utrudniających wykorzystywanie tej świadomości społecznej dla celów sprzecznych nie tylko z prawem, ale i zasadami współżycia społecznego – dobrymi obyczajami. Stąd też wynika bezpośrednia odpowiedzialność państwa za system bankowy. Państwo samo nie ma wpływu na kapitał społeczny i nie tworzy go, tworzy natomiast infrastrukturę społeczną na bazie której jego poziom może wzrastać. Jeżeli prawo natomiast nie zabezpiecza interesu publicznego, pozwala na niszczenie kapitału społecznego.

N. Roubini i S. Mihm w *Ekonomii kryzysu*⁷ szczegółowo opisują proceder niszczenia zaufania przez banki i cały amerykański system finansowy w ostatnich dekadach przed kryzysem. W USA od lat 70. ubiegłego wieku instytucje finansowe, w tym również agencje rządowe, zamieniały nie płynne aktywa, jak np. kredyty hipoteczne, w zbywalne na otwartym rynku aktywa płynne. Innowacja finansowa, określana jako sekurytyzacja, polegała na emisji obligacji zabezpieczonych hipoteką. Później proceder ten rozszerzono na wszelkiego rodzaju należności. Autorzy stwierdzają eufemistycznie, że banki lub firmy inicjujące sekurytyzację nie miały „wystarczającej motywacji”, by sprawdzać, czy będące podstawą całego procesu kredyty zostaną spłacone. Wyemitowane papiery mogły zostać sprzedane dzięki wysokim ocenom przyznanym przez najbardziej liczące się agencje ratingowe (Moody's, Fitch, Standard & Poor's). Postawę agencji autorzy oceniają wprost: „Za swoją wyrozumiałość inkasowały one bowiem spore wynagrodzenie od podmiotów, których papiery oceniały, a także otrzymywały obietnicę następnych zleceń. A realistyczna ocena ryzyka inwestycyjnego mogła oznaczać utratę prowizji i przyszłych zamówień”⁸. Te same agencje obecnie podczas globalnego kryzysu decydują już nie o poszczególnych pa-

⁵ K.J. Arrow, *The Limits of Organization*, Norton, New York 1974, s. 23, za: F. Fukuyama wyd. cyt., s. 179.

⁶ A. Janiak, *O przywilejach bankowych*, cz. I i II, „Prawo Bankowe” 2000, nr 9 i 10.

⁷ N. Roubini, S. Mihm, *Ekonomia kryzysu*, Wolter Kluwer Polska Sp. z o.o., Warszawa 2011.

⁸ Tamże, s. 89

pierach, lecz o wiarygodności dużych gospodarek. W książce znajdujemy również odpowiedź, dlaczego ani właściciele banków, ani ich wierzyciele nie reagowali na działalność zarządów banków. Wy tłumaczeniem jest pokusa nadużycia. Akcjonariuszom opłacała się przyjęta gra banków, gdyż ryzyko straty było niewielkie (tylko część aktywów banku była ich własnością), natomiast sekurytyzacja dawała szansę na wysokie zyski, a wierzyciele banków byli dodatkowo ubezpieczeni. Zabrakło państwa. Autorzy podsumowują „Niestety... państwo nie ingerowało w politykę banków. Co więcej, przez swoją bezczynność, a także przez nie do końca wyważone interwencje doprowadziło do zaostrenia kryzysu”⁹.

J. Stiglitz w końcowych fragmentach swojej książki *Freefall*¹⁰ stwierdza: „[...] bezwzględny indywidualizm w połączeniu z nieokiełznanym materializmem doprowadził do zniszczenia zaufania. [...] W trakcie obecnego kryzysu bankowcy stracili nasze zaufanie i stracili zaufanie do siebie nawzajem [...] Wielka lekcja udzielona nam przez obecny kryzys polega na udowodnieniu, że mimo tych wszystkich zmian, jakie zaszły w ciągu kilku ostatnich stuleci, nasz złożony system finansowy nadal opiera się na zaufaniu”¹¹. Dalej autor ocenia, że złamanie zaufania sprawiło, że system finansowy zamarzl: „Stworzyliśmy system gospodarczy, który zachęca do krótkowzrocznych zachowań – do zachowań tak krótkowzrocznych, że nigdy nie uwzględniają kosztów nadużycia zaufania”¹².

O tym, że kapitał społeczny ma wartość, świadczy jego produktywny charakter – cecha podkreślana przez większość badaczy. Natomiast kapitał społeczny nie ma ceny. Brak ceny wynika z tego, że nie jest kategorią rynkową. Efekty zewnątrz nie mają ceny, mają charakter niezamierzony, gdyż są skutkami ubocznymi innych działań. Gdyby kapitał społeczny był wynikiem działalności inwestycyjnej, tak jak typowy jej produkt, miałby cenę. Podmiot, który inwestuje, zawsze porównuje nakłady, jakie ponosi, z efektami, które otrzymuje. W przypadku kapitału społecznego rachunek taki nie jest przeprowadzany zarówno *ex ante*, jak i *ex post*. Natomiast inwestując kapitał społeczny, należy w rachunku uwzględnić ewentualność jego utraty.

Zaufanie jest jednym z najczęściej występujących pojęć w socjologii, ekonomii i publicystyce. Bardzo częste przywoływanie zaufania świadczy o zauważeniu i docenianiu czynników społecznych zarówno w jednostkowych, jak i zbiorowych relacjach. Przykładem na „karierę” zaufania może być książka P.H. Dembińskiego *Finanse po zawale. Od euforii finansowej do gospodarczego ładu*¹³, w której autor analizuje przyczyny i skutki finansjalizacji z punktu widzenia ekonomisty z filozoficznej perspektywy. Zbudowanie ładu gospodarczego Dembiński upatruje w zaufaniu i trwałych relacjach. Konkluzja książki jest zawarta w poniższym stwierdzeniu

⁹ Tamże, s. 96

¹⁰ J. Stiglitz, *Freefall*, PTE, Warszawa 2010.

¹¹ Tamże, s. 333.

¹² Tamże, s. 333.

¹³ P. H. Dembiński, *Finanse po zawale. Od euforii finansowej do gospodarczego ładu*, Wydawnictwo Studio Emka, Warszawa 2011.

niu: „Nastąpiła transformacja relacji – społecznej i ekonomicznej formy interakcji – w transakcję, która pozwala jednostronnie i nagle zerwać każdą relację. Relacje nawiązuje się coraz częściej jedynie w celu tymczasowego wykorzystania jakiejś możliwości i odniesienia korzyści za pomocą transakcji. To pociąga za sobą ... zrywanie więzów lojalności... Upowszechnienie tego typu zachowań prowadzi do zaniku zaufania. Każda ze stron stara się zawczasu zabezpieczyć przed posunięciem partnera, co osłabia relację oraz niszczy część jej potencjału twórczego i ekonomicznego. Życie w stałym strachu przed ciosem w plecy odwraca uwagę od istniejących relacji”¹⁴.

Analizując znaczenie kapitału społecznego we współczesnych gospodarkach, nie można przejść obojętnie obok takich sytuacji, jakie na przestrzeni ostatnich dekad miały miejsce w finansach. Instytucje zaufania publicznego, których działalność powinna być miejscem pomnażania zaufania, zachowywały się w sposób typowo oportunistyczny, a nawet ocierający się o zachowania kryminogenne. Zarządy spółek z tego sektora nie tylko nie strzegły interesu publicznego, ale wręcz działały wbrew interesom klientów, a nawet właścicieli. A demokratyczne państwo jest bezradne, mimo że są bezsporne dowody na to, że jedni wzbogacili się kosztem drugich, a podatnik musi ponieść wydatki, aby nie zbankrutowało „kasyno”, które to wszystko zorganizowało. Słyszymy bardzo często, że „bank jest za duży, żeby zbankrutować”.

4. Nierówności a kapitał społeczny

Występuje też wyraźny kontekst pomiędzy kapitałem społecznym a problemem nierówności związanych z podziałem. Liczne badania naukowe pokazują wpływ kapitału społecznego i zróżnicowania wysokości dochodów, które są ze sobą ściśle powiązane, na funkcjonowanie społeczeństwa i gospodarki. W tych społeczeństwach, w których jest mniejsze zróżnicowanie dochodowe, jest jednocześnie nagromadzony większy kapitał społeczny. W efekcie rozwój społeczno-gospodarczy jest szybszy przy jednocześnie mniejszych problemach społecznych.

R. Wilkinson, i K. Picett w swojej książce *Duch równości. Tam, gdzie panuje równość, wszystkim żyje się lepiej*, dowodzą, że wzrost gospodarczy i podnoszenie przeciętnych dochodów przestały wpływać na jakość życia ludności krajów bogatych. Natomiast nierówność podkopuje zaufanie i rodzi podziały, a w konsekwencji obniża jakość stosunków społecznych¹⁵. Autorzy poddali analizie ponad dwadzieścia bogatych państw na okoliczność zróżnicowania dochodów. W Japonii i w krajach skandynawskich kwintyl najbogatszych mieszkańców przechwytuje mniej niż czterokrotność dochodów kwintyla najuboższych mieszkańców. Na drugim biegu-

¹⁴ Tamże, s. 14

¹⁵ R. Wilkinson, K. Picett, *Duch równości. Tam, gdzie panuje równość, wszystkim żyje się lepiej*, Wydawnictwo Czarna Owca, Warszawa 2011, s. 31 i 67.

nie znajdują się kraje, dla których współczynnik wynosi osiem i więcej – Portugalia, USA, Singapur. Prezentując badania własne oraz powołując się na liczne udokumentowane badania innych naukowców, autorzy dowiedli istotnego negatywnego wpływu rosnących zróżnicowań dochodów na¹⁶:

- 1) poziom zaufania,
- 2) zaburzenia psychiczne (w tym alkoholizm i narkomania),
- 3) przeciętne dalsze trwanie życia i umieralność niemowląt,
- 4) otyłość,
- 5) wyniki nauczania dzieci,
- 6) urodzenia przez nastoletnie matki,
- 7) zabójstwa,
- 8) współczynniki przynonizacji (liczba więźniów na 100 tys. mieszkańców),
- 9) mobilność społeczną.

Bardzo podobny pogląd reprezentuje R. Putnam, odnosząc się do współzależności rozwarstwienia ekonomicznego i poziomu kapitału społecznego. Na podstawie badań wykorzystujących indeks Giniego nierówności dochodów i indeks kapitału społecznego (skonstruowanego w oparciu o 12 form partycypacji politycznej) stwierdza: „[...] każda rozsądna alternatywa prowadzi do tego samego, zasadniczego wniosku: kapitał społeczny i równość ekonomiczna są pozytywnie skorelowane”¹⁷.

W literaturze przedmiotu powszechnie podzielany jest pogląd o negatywnym wpływie rosnącej dywersyfikacji dochodowej na poziom kapitału społecznego. Zażalenie gospodarcze jest okazją do podjęcia debaty nad problemem nierówności społecznych. Jednocześnie liczni autorzy podają skrajne przypadki horrendalnie wysokich wynagrodzeń wypłacanych zarządom spółek (szczególnie z sektora finansowego, ale nie tylko). W warunkach, kiedy gospodarka znajduje się w fazie wzrostu, podnoszenie przez oponentów problemu wysokich wynagrodzeń spotyka się z silnymi argumentami liberałów, którzy uzasadniają wysokie wynagrodzenia zarządów ich rzekomą wysoką wydajnością i wpływem na zyski spółek. Przywoływanie zasad rynkowych, które mają uzasadniać wysoką opłatę pracy, jest ewidentnym nadużyciem intelektualnym. Tak byłoby, gdyby osoby pełniące funkcje posiadały aż tak bardzo rzadkie kwalifikacje. Nie da się uzasadnić tezy, że w kilkudziesięciomilionowej społeczności nie znajdzie się lepszych menedżerów, którzy za jedną dziesiątą wynagrodzenia nie będą pracować efektywniej z punktu widzenia interesów właścicieli i interesu społecznego. Wąska kasta wypłacająca sobie rekordowo wysokie premie jest całkowicie poza jakąkolwiek kontrolą. W warunkach kryzysu, szczególnie spowodowanego przez sektor finansowy, kiedy banki bądź inne przedsiębiorstwa bankrutują lub bez pomocy państwa groziłoby im bankructwo, brakuje logicznych argumentów uzasadniających wysokie gaże ich zarządów.

¹⁶ Tamże, s. 35.

¹⁷ R. Putnam, wyd. cyt., s. 589.

Badania Y. Benklera, profesora prawa z Harvardu, pokazują, jak przejęcie zarządzania fabryką General Motors przez Toyotę w 1982 r. we Fremont w Kalifornii sprawiło, że z najgorzej zorganizowanej fabryki koncernu stała się najbardziej produktywną, a produkowane w niej samochody odznaczały się najwyższą jakością wśród wszystkich producentów w USA. W Toyocie kierownictwo nie było motywowane premiami i akcjami, jak w GM, a pensja dyrektora generalnego była 10 razy większa niż robotnika, natomiast w GM ta różnica była nawet 200 razy większa¹⁸.

N. Roubini i S. Mihm podają, że w ostatnim roku przed kryzysem w USA w pięciu dużych bankach inwestycyjnych wypłacono 38 mld USD samych premii. W wielu firmach sektora finansowego, które najbardziej ucierpiały w czasie ostatniego kryzysu, powszechne były premie dziesięciokrotnie czy dwunastokrotnie wyższe od wynagrodzenia zasadniczego¹⁹. Tak wysokie wynagrodzenia sektora finansowego przyczyniły się do pogłębienia różnic w dochodach. Jest to zjawisko, które bardzo źle wpływa na relacje między ludźmi.

Podobnie dzieje się i w Polsce, tylko na mniejszą skalę. Z informacji pochodzących z sektora bankowego wynika, że roczne wynagrodzenia prezesów kilku polskich banków w ostatnich latach przekraczały 5 mln PLN. Jest to ponad sto razy więcej, niż wynosi średnie wynagrodzenie w Polsce. Próba uzasadnienia tak wysokich wynagrodzeń mechanizmem rynkowym mogłaby tylko ośmieszyć jej autora. Rynek zawsze dąży do zrównania popytu z podażą, a trudno byłoby udowodnić tezę, że na rynku nie ma kilkuset potencjalnych lepiej przygotowanych kandydatów do objęcia funkcji prezesów. To właśnie brak rynku jest skutkiem wygórowanych wynagrodzeń.

5. Podsumowanie

Angielski pisarz J. Le Carre bardzo krytycznie ocenia ład społeczny w państwach rozwiniętych gospodarczo: „demokratyczne państwo stało się zakładnikiem własnego demokratycznego systemu. Nie jest w stanie funkcjonować bez lobbingu, a ten skutkuje korupcją i demoralizacją”²⁰. Natomiast sytuacja w sektorze bankowym jest jego zdaniem jeszcze gorsza: „politycy mówią: „Nie jesteśmy odpowiedzialni za pieniądze, to sprawa gospodarki, banków”. Bankierzy odpowiadają: „My nie musimy być święci, nie jesteśmy po to, by służyć społeczeństwu, lecz po to, by robić kasę”. Nikt ich nie wybrał, nie podlegają społecznej ocenie. Mają za to niekontrolowaną władzę. Dla polityków i dla bankierów taka sytuacja jest wygodna. Ale tak nie może być”²¹.

---

¹⁸ M. Jędrzyk, *Nie traktuj ludzi jak bezmózgie roboty*, GW, 31 grudnia – 1 stycznia 2012.

¹⁹ N. Roubini, S. Mihm, wyd. cyt., s. 93.

²⁰ J. Le Carre, *Z kim twój naród pójdzie do łóżka*, GW, 17-18 września 2011, s. 17.

²¹ Tamże.

Noblista G. Grass sytuację na linii państwo-banki konstatuje jeszcze bardziej krytycznie: „[...] banki, które dzięki lobbingsowi uczyniły zakładnikami pochodzący z wyboru parlament i rząd. Banki odgrywają rolę losu – losu nieuniknionego. Wiodą własny żywot. Ich zarządy i wielcy akcjonariusze tworzą społeczeństwo równoległe. Skutki ich ryzykanckiego zarządzania finansami ponosić muszą ostatecznie obywatele jako płatnicy podatków. Żyrujemy banki, których pochłaniające miliardy czeluści mają niewyczerpany apetyt”²².

Na zakończenie tych rozważań adekwatny wydaje się cytat z książki J. Bogle’a *Dość. Prawdziwe miary bogactwa, biznesu i życia*, PTE, Warszawa 2009. „[...] książki obu tych pisarzy stanowią lustro, w którym może przyjrzeć się całe nasze społeczeństwo i zobaczyć w nim odbicie niektórych absurdów i nierówności, jakie przyszło nam akceptować i uważać za oczywiste”²³.

Literatura

- Arrow K.J., *The Limits of Organization*, Norton New York 1974.
- Bogle J., *Dość. Prawdziwe miary bogactwa, biznesu i życia*, PTE, Warszawa 2009.
- Coleman J., *Foundations of Social Theory*, Harvard University Press
- Dembiński P.H., *Finanse po zawale. Od euforii finansowej do gospodarczego ładu*, Wydawnictwo Studio Emka, Warszawa 2011.
- Fukuyama F., *Zaufanie: Kapitał społeczny a droga do dobrobytu*, PWN, Warszawa 1997.
- Grass G., *Die Steine des Sisyphos*, „Süddeutsche Zeitung”, 4 lipca 2011.
- Ha-Joon Chang, *Tego ci nikt nie powie o kapitalizmie*, GW, 31 grudnia – 1 stycznia 2012.
- Janiak A., *O przywilejach bankowych*, cz. I i II, „Prawo Bankowe” 2000, nr 9 i 10.
- Jędrysik M., *Nie traktuj ludzi jak bezmózgie roboty*, GW, 31 grudnia – 1 stycznia 2012.
- Le Carre J., *Z kim twój naród pójdzie do łóżka*, GW 17-18 września 2011.
- North D., *Institutions. Institutional Change and Economic Performance*,
- Putnam R., *Demokracja w działaniu*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 1995.
- Roubini N., Mihm S., *Ekonomia kryzysu*, Wolter Kluwer Polska Sp. z o.o., Warszawa 2011.
- Stiglitz J., *Freefall*, PTE, Warszawa 2010.
- Trutkowski C., Mandes S., *Kapitał społeczny w małych miastach*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2005.
- Wilkinson R., Picett K., *Duch równości. Tam gdzie panuje równość, wszystkim żyje się lepiej*, Wydawnictwo Czarna Owca, Warszawa 2011.

²² G. Grass, *Die Steine des Sisyphos*, „Süddeutsche Zeitung”, 4 lipca 2011.

²³ J. Bogle, *Dość. Prawdziwe miary bogactwa, biznesu i życia*, PTE, Warszawa 2009, s. 24

FINANCIAL SECTOR AND SOCIAL CAPITAL

Summary: The increased interest in social capital is accounted for by the understanding of the essence of its significance in society and economy. At the same time the lack of a precise definition prevents the evaluation of the amount and dynamics of changes in social capital. It is indisputable, however, that this rare resource is wasted by the financial sector. Over the last decades, institutions of social trust, which are based on confidence, have destroyed the resources of this capital by their unlimited greed.

Keywords: social capital, trust, relationships, banks.